

CSENDER LEVENTE
Födni offset lemezzel

Rothadni kezdett a háztető, a nagy hó télen sokáig emészette, nyáron meg a szárazság és a hosszú esőzések dolgozták a kézzel hasított fenyőzsindelyt. Moha és szakályzuzmó borította, ami már biztos jele volt a pusztulásnak. Ugyanolyan anyaggal akartunk földni, mint korábban, mert az erdő szélén egy ház csak zsindelyes legyen, de nagyapám azt mondta, hogy tíz év alatt egyszer már újráfödtek, ő valami tartósabbat akar, mert öreg, és nem biztos, hogy még egy földést végig tud csinálni. Olyan anyagot akart, ami őt a hátralevő idejében kiszolgálja.

Divatba jött a nyomdai offset lemezes tetőfedés. Ugyanaz a jelleg, amit neopakisztáni stílusnak neveznek, és Bánffyhunrad végében a cigányok csipkézett, Mercedes-jellel díszített formájában alkalmaznak soha be nem fejezett csillogó palotáik fedésére. Próbáltuk az öreget lebeszélni róla, de az a keményfejű fajta, akivel nem érdemes vitatkozni. Azért rendelt abból a lemezből, mert könnyen lefut róla a hó, amiből arrafelé annyi van, hogy meg is nyüvesedik az alja, mire április vége felé elmegy. A lemezeket, amelyeket nyomtatás után már nem használnak fel többé, viszonylag olcsón adják az udvarhelyi nyomdászok. Mindenki jól jár; a nyomdász is, mert nem marad a nyakán, a vevő is, mert olcsóbb, mint a cserép. A ház meg olyan lesz, mint a Salamon töke. Az, hogy milyen érzés ránézni, nem számít. Az erdőn senki sem nézi. Arrafelé úgysem sokan járnak, mert jól eldugott helyen van odafönn.

Mégis az a furcsa, hogy az az eldugott, fehérre meszelt kis ház, amit épp el akarunk csúfítani, annyit látott, hogy bármelyik látnok megirigyelhetné. Semmi különös nem történt vele, csak állt vastag, sárral tapasztott kőfalaival, és két kis ablakán keresztül nézte közel háromszáz éven át, hogyan változik körülötte a világ. Nincs is más ott fenn, amit nézzen, csak a nagy fenyevesek, a Hargita, a Görgényi-havasok és a vadak. Ember alig jár arra, amióta Pál János bá meghalt, s nagyapám is leköltözött a faluba. Mégis minden kor valahogy rajtahagyta a nyomát az egyetlen kőházon közel s messze. Régen nem volt szokás kőből építeni arrafelé, most sem az, mégis ott áll. Az a néhány ház, ami szétszórva látható a katonai térképen is, mind fából épült. Nem tudom, az őseim miért gondolták, hogy oda kőházat építenek. Hogy állja az időt? Nagy távlatokban gondolkodtak?

Fogalmam sincs. Azt mesélte nagyapám, hogy az ősök télen is ott laktak. Mindent megtermeltek a kertben, állatokat tartottak, konc papóéknak órájuk sem volt. Mikor kivirradt, felkeltek, mikor besötétedett, lefeküdtek, ha éhesek voltak, ettek. Így ment ez akkortájt.

Azt sem tudom pontosan, hány éves az a ház. Nagyapám számolgatni kezdte egyszer, hogy azt az ő nagyapja, konc papó is örökölte, sőt ő is valakitől, s így nagyapám visszszámolt vagy öt generációt, azt mondta, hogy körülbelül kétszázötven-háromszáz év közt járhat. Látszik rajta, hogy öreg, sok nyomot hordoz magán. A régiekről csupán annyit tudunk, hogy megépítették, szép tálast csináltattak, sütőt, hogy a kemencéjében házi kenyerek süljenek. Mennyezeti gerendái alatt deszkákat szegeztek keresztbe, s azokon szikkadt a sajt. Nyáron vadméheket fogtak be, még megvannak a kasok és a lépek a döngölt padláson. Kéményt viszont nem raktak az ősök. Azóta sincs kivezetve a kályhacső a padlástérből. Talán, hogy a zsúp ne gyulladjon meg, mert a ház tetején kezdetben zsúpfedél volt. Onnan tudom, hogy zsúp teteje volt, s a csúrt is azzal földték, mert a második világháború után a román csendőrök fellátogattak, fegyvereket és magyar katonákat kerestek az odorban, és szuronyaikkal úgy összedöfködtek a zsúpot, hogy a dédapámnak újra kellett földnie. Akkor viszont már fenyőfázsindellyel földte. Nem tudom, hogy mit látott még az a ház, mert én alig értek a sok régi jelből, amit magán hordoz, és nincs, aki elmondjon mindent, hogy mi is történt két vagy háromszáz évvel ezelőtt, de néhány érdekességről tudok. Van például a ház előtti tartógerendán egy pléhtáblácska, amiről még le lehet olvasni, hogy ADRIAI BIZTOSÍTÓ. Félkör alakban, vékony betűkkel szedték, hogy kiférjen, és egy vödör domborodik alatta. A Monarchia idején be volt biztosítva fenn az erdőn az a kis házikó. Láthatott mindenféle időket, császári időt, magyar időt, a román időt, újra magyar, megint román időt, érezhette, hogy ide-oda csatolgatják, átélte a fasizmust, a kommunizmust, most épp a *demokrácia taknyán csúszkáló* kapitalizmust nyögi, látott mindent, amit egy havasalji kőház láthat. Látta, hogy nagyapám minden nyáron tizennyolc szekér szénát ad le a kertből a kommunisták által létrehozott kollektívnek, csak azért, hogy megtarthassa azt a házikót s a kertet, ne államosítsák, hogy legyen hová lehajtsa a fejét. Élt nehezebb időket is az a ház, ott volt például a háború. Azt mesélte öregapám, hogy a házban, a kályha – vagy ahogy ő mondta: a „füttő” – tetején sütötték a vadvackort a visszavonuló németek a második világháború végén. Az éhes katonák bevánszorogtak, kértek egy darab kenyeret, és mind egyikük illetmudoan, németes precízsggel csak a felét vágta le; az első katona elfelezte, a második a felet vágta

A novellát Csenger Leventének kiadónk gondozásában az Ünnepi Könyvhétre megjelenő kötetéből közöljük.

ketté, a harmadik a kenyér negyedét, és így tovább, míg a kenyérből nem maradt. Ezért aztán kirakták a rézüstöt a ház elé, a veremből kihordták a pityókát, s ott főtt a pityókaleves a ház előtt éjjel-nappal. Ha betértek a lerongyolódott, visszavonuló katonák, ettek, aztán mentek át a hegyen Korond felé.

Látta a ház azt is, hogy futott dédanyám, és mondta az akkor még kiskamasz nagyapámnak, hogy jönnek a román csendőrök, miközben a német katonák a kinti asztalnál ültek, és csemegézték a sült vadvackort. Majdnem meglepték őket. Dédanyám kézzel-lábbal kezdett magyarázni.

– Hányan vannak? – kérdezte az egyik német.

– Öten – mutatta dédanyám.

Az öt német, akik ideiglenes hadiszállásukat a háznál rendezték be, felállt. Az egyik legyintett egyet.

– Mámá! – mondta dédanyámnak, és intett neki, hogy iszkiri hazafelé, le a faluba. Dédanyám el is ment. Ők fogták a fegyvereiket, kettő magával vitte nagyapámat az odorba, ahonnan jól belátták a közeledőket, a többiek pedig a kertfolyásában levő fenyőfák alatt álltak lesben. Jött is az öt román csendőr, de megálltak a szemben levő dombtetőn, és egy jó félórát egyezkedtek, miközben a német katonák puskái rájuk meredtek. Aztán valami felsőbb sugallatra visszafordultak a falu felé, így nem lett a háznál német–román lövöldözés.

Sokat látott az a ház, megélt éhezést, árvizet, szárazságot, annyi mindent, de talán soha nem járt rá annyira a rúd, mint az utóbbi években. Soha azelőtt olyant nem látott, hogy ajtaján ezeridegenek vigyék ki a tálást, amit a bútorkereskedőkkel összejátszó betörők lopnak el. A legrégebbi bútordarab volt a házban a festett tálás, amit a korom befogott, csak helyenként sejtett át egy-két tulipán. Talán a házzal lehetett egy idős, fekete volt, a korom megóvta a szútól és mindenféle kártevőtől. Nemcsak a tálást lopták el, hanem a fogasokat a falról, a padokat, a petróleumlámpát is, kivéve a két ágyat, az ócska vas-kályhát, amin a németek a vackort sütötték. A tetteseket elfogták. Zetelaki cigányok voltak, az udvarhelyi ócskás vette meg a bútorokat, vagy lopatta el, ki tudja, melyik osztrák, német, svájci ház falai közt díszeleg szépanyám tálása. Az sem lehet vigasz, hogy nemcsak a miénket, minden havasi házat kiraboltak. Ami régiség mozdítható volt, azt elszekereztek. A ház egyik kis ablakának a felső két szemét kiverték, pedig nyitva van az ajtó mindig, bárki betérhet, s most ott áll félvakon az a házikó, pedig mennyi mindent látott. Talán jobb is neki így, ha nem lát. A háznak, amely még a büszke Monarchia idején az Adriai Biztosítónál volt bebiztosítva. Akkor talán még fizetett volna a biztosító, de hol van már az Adriai Biztosító, meg hol van a Monarchia?

Nagyanyám megtalálta a padokat az udvarhelyi ócskásnál, ugyanis a hátát lemeszelte volt fehérre, hogy a szű ne essen bele. Csak végignézett a gúlába rakott padokon, és egyből kiszúrta, hogy hoppá, ez a miénk. Megnézte, és a padfedél alján, bár lefestették, átlátszottak a tintaceruzanyomok: öregapám felírta, mint a kalendárium lapjára, hogy mikor jöttek meg a fecskék, mikor mentek el, május hányadikán kerekedett hóvihár. Minden fontosat, ami szokatlan vagy rendellenes volt a természetben, feljegyezte rendszeresen, mintha naplót vezetett volna. De hiába találta meg nagyanyám a két régi padot, az ócskásnak gyorsan vágott az esze. Ígért a két régiért három újat. Nagyanyám belement az üzletbe. Az új padok már nem kerültek fel az erdőre. Ott áll az asztal, körülötte már nincsenek padok, csak székekre fektetett deszka van és egy láda. A drót még ott lóg az asztal fölött, amire rá volt akasztva az évszázadok estéit bevilágító petróleumlámpa. A fogasok helye a fehérre meszelt falon.

Botorkált Rigó, kapaszkodott felfelé a hegyi úton. Eljött Bors Lajos bácsi is Csíkmenaságról, összeüttött egy tálást gyalulatlan fenyőből, ami méretre egyezett és formára hasonlított a régire, de a festés, kidolgozás, az évszázadok finom munkája hiányzott róla. Látszott, hogy nyersebb, nem csiszolta meg az idő, csúszoajtai nem koptak még be, és valamiért nem tudtam elképzelni a régi házban egy új bútort.

Megerkeztünk, a lovat elengedtük, a kert legtávolabbi sarkába futott, remegett orrcimpája a csillogó lemezektől. Nem is szedtük le a tetőről a mohazöld, szakályzuzmós zsindeyeket, csak szegezni kezdtük rá az offset lemezeket Bors Lajos bácsival, aki nyolcvanhárom évesen még úgy fődött, hogy egyik kezével fogta a tetőgerendát, a másikban baltával verte be a szeget, közben félig a levegőben lógott, és úgy mesélt viccet, hogy szájába fogta a szeget. A pálinkát szerette, és az se szegte kedvét, hogy nyolc évet lehúzott Szibériában. Söröskupakokat húztunk a szegekre, hogy a lyukon, amit a lemezen ütöttünk, ne folyjon be a víz. A munkával gyorsan haladtunk. Mire a nap letűnni készült, a tető ezüstösen csillogott. Csak akkor vettem észre, hogy a lemezeken levő kék festék női körvonalakat sejtet. Jobban megnéztem, s hát a nők ruha nélkül pózoltak, a lemezekre felnőtteknek szóló újságokat nyomtak. Megálltam, végignéztem a tetőn. Valóságos hárem volt. Egyik nő sem tűnt szégyenlősnek. Fiatalok voltak és csinosak, nagy domborulatokkal. A pusztulástól kis haladékot kapott ház. A hold már úgy világította meg a tetejét, hogy az offset lemezekről a fiatal lányok kacérkodtak a hideg fényvel. Naptár is szerepelt a lányok mellett, ha hamarabb észrevettem volna, sorba rakom őket januártól decemberig, hogy olvashassa az idő, hol is tart, ha a ház fölé száll.